

Rok białoruskiego gabinetu przejściowego na uchodźstwie

Anna Maria Dyner

W ciągu pierwszego roku działalności białoruski gabinet przejściowy, stworzony na uchodźstwie przez Swiatłanę Cichanouską, utrwalił swoją polityczną pozycję, pracował nad projektami reform i zabiegał o wsparcie niezależności Białorusi. Białoruskie władze traktują to jako zagrożenie i podjęły szereg kroków, aby utrudnić działania rządu tymczasowego na arenie międzynarodowej. Dlatego konieczne jest systemowe wsparcie gabinetu Cichanouskiej przez państwa zachodnie, aby mógł on nadal funkcjonować i przygotować kompleksowy plan reform.

Zjednoczony gabinet przejściowy został utworzony w sierpniu 2022 r. przez działaczy białoruskiej opozycji, którzy zostali zmuszeni do wyjazdu z kraju w obawie przed prześladowaniami. Na jego czele stoi kandydatka w [wyborach prezydenckich 2020 r.](#) Swiatłana Cichanouska, a w jego skład wchodzi siedmioro pełnomocników – ds. przekazania władzy, przywrócenia porządku prawnego, spraw zagranicznych, obrony i bezpieczeństwa narodowego, finansów i gospodarki, odrodzenia narodowego oraz spraw społecznych. Gabinet został powołany, aby m.in. sformalizować i poszerzyć zakres działania biura kierowanego przez Cichanouską i zjednoczyć coraz bardziej skłóconą opozycję. Choć rząd tymczasowy nie uzyskał międzynarodowego uznania, jego przedstawiciele są przyjmowani i wspierani m.in. przez UE i USA. Drugim ważnym organem białoruskiej opozycji jest [Rada Koordynacyjna](#) powołana w sierpniu 2020 r. przez Cichanouską w celu konsolidacji środowisk niezależnych i przygotowania reform ustrojowych. To przed Radą sprawozdania składają członkowie rządu tymczasowego – przeprowadzona po raz pierwszy procedura zakończyła się 6 sierpnia br. Jedyną osobą, która nie została zatwierdzona przez Radę i której mandat nie został przedłużony przez Cichanouską, był Alaksandr Azarow, pełnomocnik ds. przywrócenia porządku prawnego. Pozostał on jednak koordynatorem rządowego „Planu Peremoha” (Zwycięstwo), którego celem jest kształcenie i utrzymywanie osób, których zadaniem będzie zabezpieczenie przejścia władzy.

Cele i priorytety rządu tymczasowego. Głównymi celami rządu tymczasowego na okres po przejęciu władzy jest rehabilitacja osób skazanych w procesach politycznych oraz przeprowadzenie nowych wyborów. Obie te kwestie uważane są przez opozycję za podstawę do rozpoczęcia kompleksowych zmian w państwie.

W polityce zagranicznej priorytetami rządu Cichanouskiej są uniezależnienie Białorusi od Rosji i wycofanie się ze wspierania rosyjskiej agresji na Ukrainę. Rząd zapowiedział też starania o przyjęcie Białorusi do UE i szeroką współpracę z NATO. W czerwcu br. ogłoszono, że po demokratycznych zmianach nastąpi wyjście Białorusi z Państwa Związkowego z Rosją oraz z prorosyjskich struktur integracyjnych, takich jak Euroazjatycka Unia Gospodarcza, Organizacja Układu o Bezpieczeństwie Zbiorowym i Wspólnota Niepodległych Państw. Niepodległa Białoruś wypowie też umowy wojskowe zawarte z Rosją, a rosyjskie wojska zostaną wycofane z jej terytorium.

Rząd Cichanouskiej, jak i ona sama, prowadzą aktywne działania na arenie międzynarodowej, organizując spotkania na forum UE i w krajach członkowskich, w ONZ (co umożliwiając inne państwa) oraz w takich państwach, jak USA. Rząd aktywnie próbuje rozwijać stosunki z Ukrainą. Celem jest zabieganie o międzynarodowe uznanie tymczasowego gabinetu, poszukiwanie stałych źródeł finansowania rządu i niezależnych białoruskich środowisk, wskazywanie przestępstw popełnianych przez reżim. Gabinet chce też ukazywać trudną sytuację białoruskich

uchodźców politycznych i związaną z tym konieczność innego traktowania przez państwa zachodnie obywateli Białorusi i Rosji, mimo że za sprawą pomocy Rosji w wojnie z Ukrainą Białoruś formalnie jest państwem agresorem.

Gabinet Cichanouskiej może liczyć na wsparcie Polski i państw bałtyckich. 20 kwietnia br. w Polsce została zarejestrowana fundacja wspierająca działania rządu tymczasowego.

Stosunek do rosyjskiej agresji na Ukrainę. Rząd tymczasowy potępił rosyjską napaść na Ukrainę i konsekwentnie wspiera ją w walce z agresją. Ustanowienie oficjalnych stosunków z władzami Ukrainy stało się też jednym z priorytetów tymczasowego gabinetu. W sierpniu br. pełnomocnik ds. spraw zagranicznych Walery Kawaleuski był w Kijowie, gdzie spotkał się m.in. z doradcą szefa Kancelarii Prezydenta Ukrainy Mychajło Podolakiem i porozumiał się w sprawie organizowania wspólnych wydarzeń politycznych i eksperckich oraz omawiania możliwości współpracy w polityce zagranicznej. Członkowie rządu tymczasowego przekazują też Ukrainie informacje na temat porwanych z tego państwa dzieci, które zostały wywiezione m.in. na Białoruś, czy pomagają w tworzeniu list sankcyjnych obejmujących np. białoruskie przedsiębiorstwa, które pracują na rzecz rosyjskiej armii.

Rząd tymczasowy współpracuje z Pułkiem Kalinowskiego, złożonym z Białorusinów i walczącym w ramach sił zbrojnych Ukrainy, który uznaje Cichanouską za liderkę Białorusi. Kooperacja ta zapewnia dodatkowe kontakty z władzami Ukrainy.

Reakcje białoruskich władz. Białoruskie władze postrzegają działalność rządu tymczasowego jako zagrożenie. Dlatego oskarżyły część członków gabinetu o ciężkie przestępstwa popełnione jakoby w minionych latach, np. ekstremizm, i przeprowadziły zaoczne procesy sądowe, skazując licznych opozycyjnych polityków na długoletnie więzienie. W przypadku wielu osób (w tym członków gabinetu) zasądzone też konfiskatę mienia. Dość często władze stosują też szykany wobec rodzin opozycjonistów, które nadal mieszkają na Białorusi. Jeśli osoba skazana zostanie za granicą i nie wróci do kraju, aby odbyć wyrok, władze będą mogły także pozbawić ją obywatelstwa. W zamierzeniu ma to uniemożliwić członkom opozycji działalność międzynarodową i wyjazdy na podstawie białoruskich paszportów, a w dalszym terminie – również aktywne uczestnictwo w życiu politycznym kraju, w tym kandydowanie w wyborach, zakładanie partii politycznych, organizacji, a także prowadzenie działalności gospodarczej.

Białoruskie władze zaostrzają też kontrolę nad obywatelami, którzy wyjechali z kraju. Zgodnie ze znowelizowaną w br. wersją ustawy o obywatelstwie, obywatele Białorusi, którzy

mają prawo pobytu w innych państwach, będą zobowiązani zgłosić to białoruskim organom. Od 7 września br. białoruskie przedstawicielstwa dyplomatyczne przestaną ponadto wydawać obywatelom Białorusi dokumenty, co ma ich zmusić do powrotu do kraju w celu wyrobienia nowych.

Wnioski i rekomendacje. W ciągu pierwszego roku funkcjonowania rząd tymczasowy aktywnie pracował nad priorytetami przyszłej polityki tego państwa. Aby jednak gabinet mógł funkcjonować, niezbędne jest utrzymanie długoterminowego wsparcia międzynarodowego dla jego bieżącej działalności, w tym pomocy w organizacji wizyt międzynarodowych czy wystąpieniach na forach instytucji, np. ONZ. Znaczenie takich działań będzie tym istotniejsze, że polityka dyskredytowania gabinetu tymczasowego przez białoruskie władze może sprawić, że z czasem będzie rosło poczucie, że pozostająca za granicą opozycja nie ma realnego rozeznania w sytuacji w kraju. Podatności na oddziaływanie propagandy, w tym rosyjskiej, będzie sprzyjała rusyfikacja i militaryzacja osób młodszych, które dodatkowo poddawane są indoktrynacji w czasie edukacji.

Biorąc pod uwagę, że białoruskie władze zmirzają pozbawić żyjących za granicą obywateli Białorusi możliwości uzyskiwania dokumentów, warto, aby państwa UE uznały paszporty, które planuje wystawiać gabinet tymczasowy, za równoprawne z wydawanymi przez państwo białoruskie lub wprowadziły ułatwienia w pozyskiwaniu przez Białorusinów wydawanych przez siebie dokumentów podróży. W przypadku osób pozbawionych białoruskiego obywatelstwa można natomiast rozważyć wypracowanie wspólnej polityki wydawania i uznawania dokumentów na wzór paszportów nansenowskich, które były międzynarodowym dokumentem tożsamości wydawanym w okresie międzywojennym bezpaństwowcom i uchodźcom.

UE i państwa członkowskie mogą zaangażować się też w pomoc tymczasowemu rządowi w opracowaniu kompleksowego planu reform strukturalnych. Szczególnie ważne będzie tu doświadczenie takich państw, jak Polska, które mają za sobą transformację ustrojową. Państwa zachodnie mogą również korzystać z rozwiązań proponowanych przez rząd tymczasowy w zakresie zwiększania presji na reżim i stosowania sankcji.

Polska ma również do odegrania ważną rolę we wspieraniu działań rządu tymczasowego. Niezbędna będzie dalsza pomoc finansowa dla jego działań, ale też poparcie na arenie międzynarodowej i wskazywanie na konieczność pomocy niezależnym białoruskim organizacjom. Polska może ponadto zwiększyć wsparcie dla instytucji białoruskiej diaspory, szczególnie istotne będzie ono dla niezależnych mediów (np. mającej najszerzy zasięg Telewizji Bielsat) oraz organizacji promujących białoruską kulturę (np. aktywnie działającej od lat Domu Białoruskiego).